

Demokratian ja osallistumisen edistäminen

Demokratiaohjelman
toimeenpanosuunnitelma 2025–2027

Oikeusministeriö 5.8.2025

Sisältö

1	Johdanto.....	3
2	Demokratiaohjelman toimenpiteet.....	5
2.1	Edistämme äänestysaktiivisuutta	5
2.2	Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta	7
2.3	Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä	9
2.4	Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa.....	12
2.5	Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen.....	14
2.6	Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa.....	16
2.7	Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti	17
3	Viestintä- ja vuorovaikutussuunnitelma	20
3.1	Viestinnälliset valinnat ja tavoitteet.....	20
3.2	Pääviestit ja keskeiset sidosryhmät.....	21
3.3	Viestinnän ja vuorovaikutuksen toteutus	22
3.4	Viestinnän riskit ja seurannan mittarit.....	23

1 Johdanto

Valtioneuvosto teki 20. maaliskuuta 2025 periaatepäätöksen kansallisesta ohjelmasta demokratian ja osallistumisen edistämiseksi¹ (jatkossa ”demokratiaohjelma”). Käsillä olevassa toimeenpanosuunnitelmassa esitetään konkreettiset toimenpiteet demokratiaohjelman toimeenpanemiseksi pääministeri Petteri Orpon hallituskaudella vuosina 2025–2027. Oikeusministeriö asetti marraskuussa 2023 poikkihallinnollisen työryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella demokratiaohjelma hallitusohjelman linjausten mukaisesti. Lisäksi työryhmän tehtävänä on koordinoita, seurata ja edistää ohjelman toimeenpanoa valtioneuvostossa. Käsillä oleva toimeenpanosuunnitelma on työryhmän asiakirja, jota päivitetään tarpeen mukaan hankesuunnitelmien tarkentuessa ja toimenpiteiden edetessä kuluvalle hallituskaudella.

Perustiedot

Hanke	Kansallinen ohjelma demokratian ja osallistumisen edistämiseksi
Hankenumero(t)	OM125:00/2023; OM020:00/2025
Asiakirjan tyyppi	Toimeenpanosuunnitelma
Laatija(t)	Liisa Männistö
Luottamuksellisuus	Julkinen
Hyväksyjä (päivittäjä)	Demokratiaohjelman työryhmä
Versio, hyväksytty (päivitetty)	0.1, 17.6.2025 (0.3, 5.8.2025)
Jakelu, julkaisu	https://oikeusministerio.fi/tunnus=OM020:00/2025
Palaute	demokratia.om@gov.fi

¹ Kansallinen ohjelma demokratian ja osallistumisen edistämiseksi: Valtioneuvoston periaatepäätös (Valto)

Versiohistoria

Versio	Hyväksytty / Päivitetty	Muutokset / muut huomiot
0.1	17.6.2025	Ensimmäinen luonnos työryhmän käsiteltävänä
0.2	19.6.2025	Työryhmän kommenttien perusteella muokattu luonnos ministeriöiden hyväksyttäväksi
0.3	5.8.2025	Ministeriöiden kommenttien perusteella päivitetty versio julkaistavaksi

2 Demokratiaohjelman toimenpiteet

Demokratiaohjelmassa on linjattu tavoitteista ja keskeisistä toimenpiteistä, joilla demokratiaa ja osallistumista edistetään pääministeri Petteri Orpon hallituskaudella vuosina 2025–2027. Seuraavissa alaluvuissa (2.1–2.7) esitetään konkreettiset toimenpiteet, vastuuministeriöt ja karkea aikataulu toimenpiteiden toteuttamiseksi. Toimeenpanosuunnitelman rakenne noudattelee valtioneuvoston periaatepäätöksen rakennetta ja otsikointia. Suunnitelma sisältää yhteensä 36 toimenpidekokonaisuutta (jatkossa lyhennetty muotoon ”TP”), jotka on suunnitelmassa numeroitu juoksevin numeroin.

Ministeriöihin viitataan suunnitelmassa seuraavilla lyhenteillä: liikenne- ja viestintäministeriö (LVM), oikeusministeriö (OM), opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM), sosiaali- ja terveysministeriö (STM), työ- ja elinkeinoministeriö (TEM), ulkoministeriö (UM), valtioneuvoston kanslia (VNK), valtiovarainministeriö (VM), ympäristöministeriö (YM).

2.1 Edistämme äänestysaktiivisuutta

TAVOITELINJAUS 1: Etsimme keinoja lisätä erityisesti nuorten äänestysaktiivisuutta sekä tasoittaa väestöryhmien, sukupuolten ja alueiden välillä havaittuja eroja äänestysaktiivisuudessa ja pysäyttää eriytymiskehitys.

TP1: Tuotetaan ymmärrettävää ja saavutettavaa tietoa vaaleista ja äänestämisestä vuoden 2027 eduskuntavaalien yhteydessä. Etsitään keinoja, joilla mahdollisten väärinymmärrysten riskit äänestystilanteessa voitaisiin minimoida tulevissa alue- ja kuntavaaleissa.

Toimenpiteet: Viestintäaineistot ja infotilaisuudet selkeällä suomen kielellä, vaalit.fi-sivuston uudistaminen; hyödynnetään kokemukset aiempien vaalien yhteydessä toteutetuista tekstiviestikokeiluista (mm. alue- ja kuntavaalit 2025); ulkopuolinen asiantuntijaselvitys samanaikaisten vaalien järjestämisen kehittämisestä.

Päävastuu: OM

Aikataulu: 2026

TP2: Eräitä äänestämiseen ja vaaleihin liittyviä käytäntöjä tarkastelevan parlamentaarisen työryhmän tehtävänä on antaa esityksensä mm. äänestyspaikkojen ja valtuustosalien esteettömyyden varmistamiseksi (mietintö valmistuu 31.12.2025 mennessä).

Toimenpiteet: Työryhmän esityksen perusteella linjataan jatkotoimista, esim. mahdolliset ohjeistukset kunnille nuorten kuulemisesta ja eri ikäryhmien ja erilaisilla alueilla asuvien huomioimisesta äänestyspaikkojen sijoittelussa.

Päävastuu (osavastuut): OM (VM, STM)

Aikataulu: 2026

TP3: Tehdään yhteistyötä kansalaisjärjestöjen, uskonnollisten yhteisöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa erityisesti ensi kertaa äänestävien ja haavoittuvassa asemassa olevien äänioikeutettujen tavoittamiseksi.

Toimenpiteet: Etnon dialogit yhteiskunnallisesta osallistumisesta.

Päävastuu: OM

Aikataulu: 2026–2027

TAVOITELINJAUS 2: Lisäämme lasten ja nuorten mahdollisuuksia saada tietoa vapaiden vaalien merkityksestä ja harjoitella äänestämistä.

TP4: Systematisoidaan ministeriöiden välistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta valtioneuvoston, hyvinvointialueiden ja kuntien, kirjastojen, varhaiskasvatuksen, koulujen, oppilaitosten ja kansalaisjärjestöjen kesken vaaleja ja äänestämistä koskevien aineistojen ja informaatio-ohjauksen osalta.

Toimenpiteet: Kootaan olemassa olevat aineistot yhteen ja yhteensovitetetaan valtioneuvoston informaatio-ohjaustoimet.

Päävastuu (osavastuut): OM (VM, OKM)

Aikataulu: 2026–2027

TP5: Tuotetaan lapsi- ja nuoriystävällistä, saavutettavaa, ymmärrettävää ja puoluepoliittisesti neutraalia tietoa ja viestitään vaaleista, eri hallintotasojen

tehtävistä, puolueiden arvoista ja äänestämisestä niissä kanavissa missä lapset ja nuoret viettävät aikaansa ja osana demokratiakasvatusta.

Toimenpiteet: Opetusmateriaali 9.-lk/2. asteen opiskelijoille; Nuorisovaalien yhteispohjoismainen kehittämishanke. Hyödynnetään kokemukset aiemmissa vaaleissa toteutetusta viestintäyhteistyöstä (mm. alue- ja kuntavaalit 2025 / kansallinen lapsistrategia).

Päävastuu (osavastuut): OM (OKM, VM, STM)

Aikataulu: 2025–2026

2.2 Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta

TAVOITELINJAUS 3: Vahvistamme kuntien ja hyvinvointialueiden nuorisovaltuustojen asemaa sekä yhteistyötä ja vuorovaikutusta muiden lapsia ja nuoria edustavien toimielinten, kuten oppilas- ja opiskelijakuntien, ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten parissa työskentelevien toimijoiden kanssa.

TP6: Osallistumisoikeuksien kehittämistä käsittelevä parlamentaarinen ohjausryhmä on arvioinut asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia (ml. nuorisovaltuustot) kunnissa ja hyvinvointialueilla. Arviomuistion² mukaan osallistumisoikeuksiin liittyen ei ole tarvetta uudistaa lainsäädäntöä, vaan kehittämistarpeet koskevat ennen kaikkea hyvien käytäntöjen jakamista ja mielekkäiden ja vaikuttavien toimintatapojen löytämistä sekä pitkäjänteisen demokratiatyön tukemista. Arviomuistiossa kuntia ja hyvinvointialueita suositellaan muodostamaan osallistumismenetelmistä tarpeisiin vastaava kokonaisuus, joka on tiiviisti yhteydessä valmisteluun, päätöksentekoon ja seurantaan.

Toimenpiteet: Jatketaan valmistelua ja keskustelua mahdollisista jatkotoimista arviomuistiota hyödyntäen, esim. aiheen tarkastelu kuntien ja hyvinvointialueiden .

Päävastuu (osavastuut): OM (VM)

Aikataulu: 2026–2027

² Aloite- ja kuulemisjärjestelmien kehittäminen: Arviomuistio. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:33.

TP7: Tarjotaan tukea ja ohjeistusta nuorisovaltuustojen aseman kehittämisestä kuntien ja hyvinvointialueiden johdolle ja luottamushenkilöille sekä koulujen ja oppilaitosten henkilöstölle niin yleissivistävässä kuin ammatillisessa koulutuksessa.

Toimenpiteet: Esim. ohjeistukset ja/tai tietopaketti nuorisovaltuustoista.

Päävastuu (osavastuut): VM (OKM)

Aikataulu: 2026–2027

TAVOITELINJAUS 4: Vahvistamme lapsi- ja nuoriystävällistä osallistumista ja kuulemista heitä itseään koskevissa asioissa.

TP8: Painotetaan lasten ja nuorten kuulemisen ja osallistumisen merkitystä avoimen lainvalmisteluprosessin kehittämisessä sekä tuetaan viranhaltijoita lasten ja nuorten kuulemisessa ja lisään heidän kuulemis- ja vuorovaikutusosaamistaan. Kiinnitetään erityistä huomiota alkuperäiskansa saamelaisten erityistarpeisiin toimenpiteiden valmistelussa ja toteutuksessa.

Toimenpiteet: Uudistettu säädösvalmistelun kuulemisopas, valtioneuvoston sisäinen viestintä intranetin tietosivusta ja eOppiva-koulutuksesta, aiheen käsittely lainvalmistelijoiden koulutuksissa, kansallisen lapsistrategian puitteissa toteutettavat lasten kuulemisen rakenteiden kehittäminen valtioneuvostossa, tukiklinikat valmistelijoille ja valtioneuvoston yhteiset lasten kuulemisen eettiset ohjeet.

Päävastuu (osavastuut): OM, STM, OKM

Aikataulu: 2025–2027

TP9: Tehostetaan lapsille ja nuorille suunnattujen, jo olemassa olevien osallistumisen ja kuulemisen rakenteiden hyödyntämistä ministeriöiden valmistelussa ja päätöksenteossa ja pyritään turvaamaan niiden jatkuvuus. Selvitetään yhteistyömahdollisuutta Saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston kanssa alkuperäiskansa saamelaisten erityistarpeiden huomioimiseksi toimenpiteiden toteutuksessa.

Toimenpiteet: Eri ministeriöiden nuorten ryhmät, kuten Nuorten Agenda2030 -ryhmä, Nuorten ilmasto- ja luontoryhmä (NUOLI), nuorisodelegaattitoiminta, Generation Equality -nuortenryhmä, VANUPO:n nuorten Kummiluokka-kokeilu. Kannustetaan kuntia ja hyvinvointialueita tehostamaan vaikuttamistoi-
mielimiensä hyödyntämistä sekä niiden välistä yhteistyötä.

Päävastuu (osavastuut): YM, OKM, VNK, VM, STM, UM

Aikataulu: 2025–2027

TP10: Kootaan ja levitetään lasten ja nuorten kuulemisen hyviä käytänteitä kaikilla hallinnon tasoilla.

Toimenpiteet: Sitran Tulevaisuusvalta-hankkeen oppien jalkauttaminen.

Päävastuu (osavastuut): STM (OM, VM, OKM)

Aikataulu: 2025–2027

TP11: Jatketaan lasten ja nuorten osallistumis- ja kuulemistoimien vaikuttavuuden arvioinnin, mittaamisen ja seurannan kehittämistä sekä sidosryhmäviestintää osallistumisen tuloksista mm. 01/2025 julkaistun raportin³ perusteella.

Päävastuu (osavastuut): OM (STM, OKM)

Aikataulu: 2025–2027

2.3 Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä

TAVOITELINJAUS 5: Vahvistamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen jatkumoa eri kouluasteiden välillä varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja vapaassa sivistystyössä elinikäisen oppimisen periaatteiden mukaisesti ja tiivistämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen tason yhteistyötä, koordinointia ja seurantaa sekä yhteyksiä monilukutaitoon, ml. mediakasvatus.

TP12: Jatketaan demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kansallisen kehittämisen koordinointia ja seurantaa yhteistyössä ja vuorovaikutuksessa keskeisten toimijoiden, kuten Opettajankoulutusfoorumin, yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen, Opetushallituksen sekä vapaan sivistystyön toimijoiden kanssa.

³ Haltia-Nurmi, Merenheimo & Litja (2025). *Yhteistyöllä vaikuttavampia kuulemisia: Lasten ja nuorten osallistumista ja vaikuttamista tukevan palvelukokonaisuuden loppuraportti*. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2025:4

Toimenpiteet: Osallistutaan yhteistyöhön eduskunnan demokratiakasvatusverkoston puitteissa, järjestetään aihetta käsittelevä kansallisen tason seminaari.

Päävastuu (osavastuut): OKM (OM)

Aikataulu: 2025–2027

TP13: Jatketaan mitattavissa olevan seurantatiedon kehittämistä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta koskevien, varhaiskasvatussuunnitelmien, opetussuunnitelmien ja tutkinnon perusteissa määriteltyjen tavoitteiden toteutumisesta varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa.

Toimenpiteet: Selvitetään ICCS-tutkimukseen (International Civic and Citizenship Education Study) osallistumista, tuotetaan selvitys demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksesta ammatillisessa koulutuksessa (mahdolliset jatkolinjaukset tulosten analysoinnin perusteella), pyritään hyödyntämään tuloksia mm. perus- ja ihmisoikeusindikaattoriyössä.

Päävastuu (osavastuut): OKM (OM)

Aikataulu: 2025–2027

TAVOITELINJAUS 6: Parannamme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyvien käytäntöjen sekä opetusmateriaalien ja -menetelmien laatua ja saatavuutta kansallisesti.

TP14: Jatketaan jo olemassa olevien hyvien käytäntöjen, materiaalien ja menetelmien skaalaamista ja levittämistä valtakunnallisesti varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle ja vapaaseen sivistystyöhön.

Toimenpiteet: Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus (DIOK) -pilottien jatkoseuranta, keskustelu saamelaishistorian ja alkuperäiskansa-tietouden vahvistamisesta opetusmateriaaleissa yhteistyössä Opetushallituksen, Saamelaiskäräjien ja oppikirjakustantajien kanssa.

Päävastuu: OKM

Aikataulu: 2025–2027

TP15: Jatketaan demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen käytännön toteuttamisvaihtoehtojen ja ratkaisumallien kehittämistä yhteistyössä ja vuorovaiku-

tuksessa keskeisten sidosryhmien, kuten yleisten kirjastojen, kansalaisjärjestöjen, vanhempien ja muiden lähiyhteisötoimijoiden kanssa.

Toimenpiteet: Pohjoismainen medialukutaidon ja demokratiakasvatuksen konferenssi syyskuussa 2025 osana Suomen ja Ahvenanmaan Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajuutta, kansallisen lukutaitostrategian edistäminen, vapaan sivistystyön opiskelijoiden osallistumisen tukeminen oppilaitosten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyössä mm. opiskelijaraatien avulla osana koulutuksen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon kehittämisohjelmaa.

Päävastuu: OKM

Aikataulu: 2025–2027

TAVOITELINJAUS 7: Vahvistamme siviilipalveluskoulutukseen, kotoutumiskoulutukseen, monikieliseen yhteiskuntaorientaatioon sekä varusmiespalvelukseen osallistuvien tietämystä ja osaamista demokratiasta.

TP16: Arvioidaan tarve tarkastella ja tarvittaessa päivittää siviilipalveluskoulutuksen, kotoutumiskoulutuksen ja monikielisen yhteiskuntaorientaation sekä varusmiespalveluksen opetussuunnitelmia ja -sisältöjä demokratia- ja osallisuusteemojen näkökulmista.

Toimenpiteet: Jatketaan nykyistä varusmieskoulutusta, jossa otetaan huomioon ihmisoikeudet, kansainvälinen humanitäärinen oikeus, syrjinnän ehkäisy ja tasa-arvokysymykset. Medialukutaitokurssin pilotti Maanpuolustuskorkeakoulussa saa jatkoa. Vuoden 2025 alusta alkaen kunta tai työvoimaviranomainen järjestää kotoutumislain mukaistesti monikielistä yhteiskuntaorientaatiota kotoutuja-asiakkaille. Yhteiskuntaorientaatiota varten tuotettu oppimateriaali sisältää yhteiskuntaa ja vaikuttamista koskevan osion.

Päävastuu (osavastuut): PLM, TEM, OKM

Aikataulu: 2025–2027

2.4 Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa

TAVOITELINJAUS 8: Parannamme monikanavaisia osallistumisen, vaikuttamisen ja vuoropuhelun mahdollisuuksia erilaisten alueiden ja eri väestöryhmien, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja nuorten sekä alkuperäiskansa saamelaisten erilaiset osallistumisen edellytykset huomioon ottaen.

TP17: Kehitetään ja testataan uudenlaisia sekä vakiinnutetaan jo olemassa olevia valtakunnallisia osallistumisen ja vaikuttamisen keinoja ja rakenteita sekä parannetaan digitaalisten vaikuttamiskanavien lapsi- ja nuorisoystävällisyyttä ja lisätään niiden tunnettuutta. Selvitetään mahdollisuudet toteuttaa osa toimenpiteistä yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa.

Toimenpiteet: Kansallisten dialogien mallin kehittäminen ja skaalaus, strategisen viestinnän suositusten koonti nuorten osallistamiseen ja tulevaisuuden uskon vahvistamiseen liittyen koko valtionhallinnolle. Jatketaan sähköisten demokritiapalveluiden (ml. Digiraati, lausuntopalvelu, aloitepalvelut) kehittämistä, vakiinnuttamista ja käyttöönoton tukemista.

Päävastuu (osavastuut): VM, VNK, OM, OKM (myös muut ministeriöt)

Aikataulu: 2025–2027

TP18: Vahvistetaan yleisten kirjastojen roolia kansalaisyhteiskunnan vuoropuhelun rakenteena.

Toimenpiteet: Jatketaan asukkaita kiinnostavista yhteiskunnallisista aiheista keskustelutilaisuuksien järjestämistä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa kirjastoissa, huomioiden myös haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamisen, kehitetään ja monipuolistetaan kirjastojen osallistavien toimintatapojen käyttöä, kuten asiakasraatien hyödyntäminen, osallistava budjetointi ja digitaaliset osallistamistavat, varmistetaan kirjastoille suunnattu koulutus tapahtumajärjestämisestä ja turvallisemman tilan periaatteiden luomisesta ja käyttämisestä. Alkuperäiskansa saamelaisten erityistarpeiden huomioimiseksi OKM myöntää rahoitusta saamelaiskirjastolle Rovaniemellä.

Päävastuu: OKM

Aikataulu: 2025–2026

TP19: Vahvistetaan hallinnon ja kansalaistoimijoiden ratkaisukeskeistä kumpu-panuutta erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien tavoittamiseksi sekä vuoropuhelun lisäämiseksi heitä koskevassa päätöksenteossa.

Toimenpiteet: Jalkautetaan Sitran tulevaisuusvalta -hankkeiden käytännön opit tulevaisuusvallan laajentamisesta, hallinnon ja järjestöjen välinen yhteistyö Digiraadin puitteissa, kansallisten dialogien skaalaus, rasminvastaisen toimenpideohjelman puitteissa toteutettava yhteistyöverkosto kansalaisjärjestöille.

Päävastuu (osavastuut): STM (VM, OM, OKM, VNK)

Aikataulu: 2025–2027

TAVOITELINJAUS 9: Tuemme puntaroivan demokratian mallien kehittämistä ja dialogisten menetelmien käyttöönottoa päätöksentekoprosesseissa eri hallinnontasoilla.

TP20: Otetaan kansalaisraateja tai -paneeleita sekä dialogisia menetelmiä käyttöön valtioneuvoston strategisten linjausten valmistelussa ja osana olemassa olevia kuulemisen ja osallistumisen kanavia. Jatkokehitetään ja skaalataan kansallisten dialogien malli kansallisesti ja kansainvälisesti.

Toimenpiteet: Kansalaispaneelikokeilut ja kansalaispaneelien vakiinnuttaminen osaksi ministeriöiden valmistelu- ja päätöksentekoprosesseja yhteistyössä Sitran ja STN-rahoitteisen STRONG-hankkeen⁴ kanssa, kansallisten dialogien mallin jatkokehittäminen, dialogien toteuttaminen ja niiden tulosten parempi hyödyntäminen, Etnon dialogien tulosten jalkauttaminen ja hyödyntäminen eri hallinnon tasoilla (ministeriöt, kunnat, hyvinvointialueet), kestävän kehityksen toimikunnan 2025–2027 toimenpidesuunnitelman dialogit kestävästä kehityksestä, mahdollinen yhteistyö eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan kanssa tulevaisuusvaltaan liittyvien dialogien käynnistämisestä.

Päävastuu (osavastuut): VM, VNK, STM, OM, OKM (myös muut ministeriöt)

Aikataulu: 2025–2027

TP21: Kannustetaan eduskuntaa, hyvinvointialueita ja kuntia käyttämään puntaroivaa keskustelua päätöksentekonsa tukena. Osallistumisoikeuksien kehit-

⁴ STRONG – Implementing Democratic Innovations (Åbo Akademi).

tämistä käsittelevä parlamentaarinen ohjausryhmä kannustaa arviomuistiossaan⁵ kuntia ja hyvinvointialueita lisäämään päätöksenteon kansalaislähtöisyyttä esim. puntaroivien asukaspaneelien ja vastaavien deliberatiivisen eli keskusteleavan demokratian keinojen avulla.

Toimenpiteet: Sopivien ongelmakokonaisuuksien ja niihin liittyvien ratkaisujen etsiminen erityisesti hyvinvointialueilla hyödyntäen kansalaisraateja, kansallisten dialogien tulosten hyödyntäminen alue- ja kuntatasolla.

Päävastuu: VM

Aikataulu: 2025–2027

2.5 Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen

TAVOITELINJAUS 10: Seuraamme ja edistämme asukkaiden, palvelunkäyttäjien ja kansalaisjärjestöjen osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutumista hyvinvointialueilla ja kunnissa.

TP22: Arvioidaan hyvinvointialueuudistuksen vaikutuksia asukkaiden, palvelunkäyttäjien ja kansalaisjärjestöjen tosiasiallisiin osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiin kunnissa ja hyvinvointialueilla sekä alueelliseen yhdenvertaisuuteen. Osallistumisoikeuksien kehittämistä käsittelevä parlamentaarinen ohjausryhmä on arvioinut kuntalain ja hyvinvointialuelain toimivuutta mm. asukkaiden osallistumisoikeutta ja vaikuttamismahdollisuutta koskevien säännösten osalta. Arviomuistio vahvistaa, että asukkaiden kuulemiseen [laajemmin osallistumisoikeuksiin] ei liity tarvetta uudistaa lainsäädäntöä. Käytännöissä on kuitenkin kehittämisen varaa.

Toimenpiteet: Jatketaan valmistelua ja keskustelua mahdollisista jatkotoimista arviomuistiota⁶ hyödyntäen. Osallistutaan tutkimushankkeeseen, joka selvittää ja kehittää nuorille kunnissa tarjoutuvien vaikutusmahdollisuuksien

⁵ Aloite- ja kuulemisjärjestelmien kehittäminen: Arviomuistio. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:33.

⁶ Aloite- ja kuulemisjärjestelmien kehittäminen: Arviomuistio. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:33.

tosiasiallisuutta ja yhdenvertaisuutta (Nuorisotutkimusseura).

Päävastuu (osavastuut): VM (OM)

Aikataulu: 2026–2027

TP23: Kehitetään alueellista ja paikallista demokratiaa ja edistetään osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Toimenpiteet: Osallistumiskanavien ja Sitran alueellisten kokeilujen arviointi.

Päävastuu: VM (STM, OM)

Aikataulu: 2025–2027

TAVOITELINJAUS 11: Tuemme demokratian ja osallistumisen näkökulmaa osana alue- ja paikallishallinnon johtamista ja päätöksentekoa.

TP24: Selkeytetään hyvinvointialueiden ja kuntien välisiä yhdyspintoja sekä ministeriöiden välistä työnjakoa alueellisen ja paikallisen demokratian ja osallistumisen edistämiseen liittyen.

Toimenpiteet: Jatketaan ministeriöiden, kuntien ja hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä ja vuoropuhelua (nyk. Demokratia-teemaryhmän seurantaryhmä, Yhdyspintaprojekti ja muut tarkoituksenmukaiset ryhmät).

Päävastuu (osavastuut): VM, STM (OM)

Aikataulu: 2025–2027

TP25: Tarkastellaan asukkaiden, palvelunkäyttäjien ja kansalaisjärjestöjen osallistumista johtamisen ja hallinnon kysymyksenä ja osana päätöksentekoa sekä lisätään demokratiaosaamista julkisten organisaatioiden toiminnassa, kuten palveluissa, johtamisessa ja päätöksenteossa.

Toimenpiteet: Julkisen johtamisen arvojen ja periaatteiden jalkauttaminen, demokraattisten kohtaamisten edistäminen (Avoin hallinto; käsikirja ja eOppiva-koulutus), kansalaisraatien käytön edistäminen erityisesti hyvinvointialueilla.

Päävastuu (osavastuut): VM (STM)

Aikataulu: 2025–2027

TP26: Selvitetään tietopyynnön sekä kuntalais- ja hyvinvointialuealoitteen tunnettuutta, käyttöä ja kehittämistä. Osallistumisoikeuksien kehittämistä käsittelevä parlamentaarinen ohjausryhmä on arvioinut hyvinvointialuealoite- ja kuntalaisaloitejärjestelmän uudistamistarpeita.

Toimenpiteet: Jatketaan valmistelua ja keskustelua mahdollisista jatkotoimista arviomuistiot⁷ hyödyntäen.

Päävastuu (osavastuut): VM, OM

Aikataulu: 2025–2027

2.6 Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa

TAVOITELINJAUS 12: Jatkamme kansallisen demokratiapolitiikan johdonmukaista kehittämistä perustuen demokratianäkemykseen, jossa perus- ja ihmisoikeudet, sananvapaus, oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, kansalaisten osallistuminen ja autonominen kansalaisyhteiskunta sekä korruption kitkeminen nähdään tärkeinä, toisistaan riippuvaisina demokratian elementteinä.

TP27: Tiivistetään ja systematisoidaan demokratiapolitiikan koordinoitua suhteessa esimerkiksi hallinto-, tieto-, media- ja teknologiapolitiikkatoimiin sekä mis- ja disinformaation torjuntaan ja informaation integriteetin varmistamiseen.

Toimenpiteet: Julkisen hallinnon ICT, kansallisten mediakasvatuslinjausten päivittäminen.

Päävastuu (osavastuut): OM (VM, LVM, TEM, OKM)

Aikataulu: 2025–2027

TP28: Vahvistetaan demokratiapolitiikan tietoperustaa ja tietoperusteista päätöksentekoa yhteistyössä akateemisen tutkimuksen kanssa.

Toimenpiteet: Yhteistyö demokratiaa koskevien Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoittamien tutkimushankkeiden⁸ kanssa ja tutkimustulosten hyödyntäminen demokratiapolitiikan kehittämisessä; VN-

⁷ Aloite- ja kuulemisjärjestelmien kehittäminen: Arviomuistio. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:33.

⁸ Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoituspäätökset (2024): [Demokratian tulevaisuus \(DEMOC\)](#).

TEAS UTViS-tutkimushankkeen tulosten huomioiminen demokratiatyössä; VN Tutkiva -instrumentin hyödyntäminen.

Päävastuu (osavastuut): OM (OKM, VNK)

Aikataulu: 2025–2027

TAVOITELINJAUS 13: Vahvistamme kansallisen demokratiapolitiikan ja demokratian edistämistoimien vaikuttavuuden arviointia, seuranta ja läpinäkyvyyttä.

TP29: Kehitetään kansallisia demokratiaindikaattoreita ja osallistutaan Suomen demokratian tilan arviointi- tai auditointityöhön yhteistyössä tieteellisen tutkimuksen, kansalaisjärjestöjen ja muiden keskeisten sidosryhmien kanssa.

Toimenpiteet: Demokratiaindikaattoreiden päivitys (oikeusministerio.fi) ja Sitran demokratia-arvioinnin valmisteluun osallistuminen.

Päävastuu (osavastuut): OM (myös muut ministeriöt)

Aikataulu: 2025–2027

TP30: Viestitään hallituksen demokratiapoliittisista toimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta avoimesti, saavutettavasti ja läpinäkyvästi.

Päävastuu: Kaikki ministeriöt

Aikataulu: 2025–2027

2.7 Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

TAVOITELINJAUS 14: Edistämme demokratiaa ja ihmisoikeuksien toteutumista Euroopan unionissa ja kansainvälisesti, ja vahvistamme näin myös turvallisuutta, vakautta ja kriisinkestävyyttä.

TP31: Kehitetään demokratiatoimien jatkumoa, hyvää hallintoa ja avoimuutta sekä edistetään vaaliturvallisuustyön syventämistä EU:ssa ja Euroopan laajuisesti sekä osallistutaan Team Europe Democracy -aloitteeseen ja pohjoismaiseen demokratiayhteistyöhön.

Toimenpiteet: Yleinen EU-vaikuttaminen mm. demokratiakilven valmisteluun (OM), osallistuminen Euroopan neuvoston demokratiaohjelmaan (OM, VM), teknisen tason yhteistyö International IDEA:n kanssa (UM, OM), Suomen demokratian auditointityö Sitran johdolla, Friends of National Dialogues FOND-verkoston toimintaan osallistuminen (04/2025 alkaen, VM), Team Europe Democracy- aloitteeseen osallistuminen (ohjausryhmä ja -verkosto), Nordic Democracy Forum 2025 (11/2025), OECD:n Building Trust and Reinforcing Democracy -työ (VM).

Päävastuu: OM, UM, VM

Aikataulu: 2025–2027

TP32: Lisätään tietoisuutta demokratian ja kansalaisyhteiskunnan tukemiseen suunnatuista EU-rahoituslähteistä kansallisesti sekä osallistutaan aktiivisesti tulevan rahoituskehyskauden valmisteluun.

Toimenpiteet: CERV-yhteyspisteen toiminta ja kansalaisjärjestöstrategian toimet järjestöjen haku- ja hallinnointivalmiuksien EU-hankerahoituksen hyödyntämisen lisäämiseksi. (OM); rohkaistaan kehitysyhteistyön kansalaisjärjestöjä EU-rahoituksen hakuun (UM).

Päävastuu: OM, UM

Aikataulu: 2025–2027

TP33: Vaikutetaan aktiivisesti kansainvälisiin järjestöihin demokratian edistämiseksi sekä Euroopan neuvoston roolin kehittämiseen demokratiakysymyksissä.

Toimenpiteet: Euroopan neuvoston johtokomitea- ja työryhmätyö (mm. Steering Group on Democracy) sekä hankevalmistelu ja aktiivinen vaikuttaminen Euroopan neuvoston Demokratiassitoumukseen (Democratic Pact). Osallistutaan kansainväliseen keskusteluun globaalista demokratiahallinnosta muun muassa International IDEA:n ja Community of Democracies -järjestöjen kautta. Tuetaan Etyjin ja sen demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston ODIHR:n demokratiatyötä.

Päävastuu: OM, VM, UM

Aikataulu: 2025–2027

TP34: Kohdennetaan kehitysyhteistyömäärärahaa strategisesti demokratian, oikeusvaltion, ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskuntien vapaan toimitilan tukemiseksi huomioiden erityisesti niin kutsuttujen tasapainottavien tai vastapainojen instituutioiden toimintaa.

Toimenpiteet: Kehitysyhteistyömäärärahan kohdentaminen ulko- ja turvallisuuspoliittisen sekä kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteon linjausten pohjalta; globaali dialogi ja rahoitustuki, demokratiamentti ja tuet kotimaisille toimijoille (Helsingin yliopiston Oikeusvaltiokeskus, Demo Finland), kansalaisyhteiskuntatuki suomalaisille ja kansainvälisille kansalaisjärjestöille (INGO) sekä ulkoministeriön alueosastojen tuki (hankkeet, institutionaalinen tuki), Ministeriö jatkaa ihmisoikeusperustaisen kehitysyhteistyön kehittämistä ja toimeenpanoa. Huomioidaan ulkoministeriön demokratia- ja oikeusvaltiotuen evaluoinnin tulokset.

Päävastuu: UM

Aikataulu: 2025–2027

TP35: Jatketaan tukea Ukrainan demokratia- ja oikeusvaltiokehitykselle osana Suomen maaohjelmaa.

Toimenpiteet: Ohjataan tukea erityisesti Euroopan neuvoston kautta. Lisäksi tuetaan Helsingin yliopiston Oikeusvaltiokeskuksen ja International IDEA:n toimia Ukrainassa sekä Suomen ja Ukrainan oikeusministeriöiden välisen yhteisymmärryspöytäkirjan puitteissa.

Päävastuu: UM, OM

Aikataulu: 2025–2027

TAVOITELINJAUS 15: Tiivistämme Suomen kansainvälisen demokratiatyön koordinoitua ja kansainvälisten demokratiasuosituksien toimeenpanon seurantaan kansallisella tasolla.

TP36: Perustetaan valtioneuvoston kansainvälisten demokratia-asioiden koordinaatiojärjestelmä ja panostetaan kansainvälisten valvontaelinten ja järjestöjen suositusten kansalliseen toimeenpanoon.

Toimenpiteet: Selvitys kansainväliseen demokratiatyöhön liittyvästä tietojenvaihdosta ja rakenteista (OM, VM, UM), OM:n vetämä valtionhallinnon demokratiatyöryhmä (demokratiaohjelman virkamiestyöryhmä), UM:n vetämä demokratiaryhmä (OM, kansalaisjärjestöt). Selvityksen pohjalta tarkastellaan erityisesti Euroopan neuvoston (myös EU, OECD, YK) antamia demokratiaa koskevia suosituksia.

Päävastuu (osavastuut): OM, UM, VM, OKM (myös muut ministeriöt)

Aikataulu: 2025–2027

3 Viestintä- ja vuorovaikutussuunnitelma

Demokratiaohjelma valmisteltiin avoimesti ja tiiviissä vuorovaikutuksessa keskeisten sidosryhmien kanssa vuosina 2023–2025. Myös demokratiaohjelman toimeenpanosta on tarkoitus viestiä avoimesti, ymmärrettävästi ja saavutettavasti vuosina 2025–2027. Seuraavissa alaluvuissa esitetään tiivis viestintä- ja vuorovaikutussuunnitelma demokratiaohjelman toimeenpanon tueksi. Suunnitelmassa määritetään demokratiaohjelman pääviestit ja sidosryhmät, viestinnän ja vuorovaikutuksen tavoitteet, riskit ja seurannan mittarit sekä pääasialliset viestintäkanavat. Suunnitelma päivittyy demokratiaohjelman toimeenpanon edetessä.

3.1 Viestinnälliset valinnat ja tavoitteet

Korostamme viestinnässä ja vuorovaikutuksessa demokratiaohjelmalla tavoiteltavia vaikutuksia ja hyötyjä. Noudatamme oikeusministeriön (tarvittaessa muiden ministeriöiden) viestinnän ja sidosryhmätyön linjauksia sekä graafista ilmettä. Toimimme mahdollisissa vaativissa viestintätilanteissa ministeriön ohjeiden mukaisesti.

Julkaisemme ulkoiseen viestintään tarkoitetut sisällöt, kuten tapahtumat ja tiedotteet suomen lisäksi aina myös ruotsin kielelle. Käännämme sisältöjä tarvittaessa ja mahdollisuuksien mukaan myös saamen ja englannin kielille ja muokautamme niitä tarpeen mukaan selkokielelle. Varmistamme, että tapahtumissa on viittomakielinen tulkkaus, kun se on tarpeen.

DEMOKRATIAOHJELMAN VIESTINNÄN JA VUOROVAIKUTUKSEN TAVOITTEET

- Sidosryhmät ymmärtävät ja hyväksyvät demokratiaohjelman tarkoituksen ja sen toimenpiteillä tavoiteltavat vaikutukset ja hyödyt.
- Demokratiaohjelman toimeenpanoon osallistuvat ministeriöt ja muut toimijat sitoutuvat viestinnällisiin valintoihin ja tavoitteisiin.
- Sidosryhmät kokevat demokratiaohjelman viestinnän ja vuorovaikutuksen asialliseksi, asiantuntevaksi ja ymmärrettäväksi sekä saavutettavaksi ja oikea-aikaiseksi.
- Sidosryhmien kokemus osallistumisesta ja vaikuttamisesta sekä kuulluksi tulemisesta demokratiaohjelman valmisteluun ja toimeenpanon seurantaan on myönteinen.

3.2 Pääviestit ja keskeiset sidosryhmät

Demokratiaohjelman pääviestit ovat johdettavissa suoraan ohjelman linjauksista:

- Edistämme äänestysaktiivisuutta
- Vahvistamme lasten ja nuorten osallisuutta
- Kehitämme demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hyviä käytäntöjä
- Vahvistamme hyvän keskustelun ja mielipiteen vaihtamisen kulttuuria yhteiskunnassa
- Kehitämme paikallishallintoa ja varmistamme lähidemokratian toteutumisen
- Kehitämme kansallista demokratiapolitiikkaa
- Edistämme demokratiaa Euroopan unionissa ja kansainvälisesti

Demokratiaohjelman kannalta keskeisiksi sidosryhmiksi olemme tunnistaneet erityisesti lasten ja nuorten parissa toimivat kansalaisjärjestöt ja vapaat kansalaistoimijat, vapaan sivistystyön toimijat, julkishallinnon organisaatiot erityisesti kasvatuksen, opetuksen ja nuorisotyön alalla, kuntien ja hyvinvointialueiden viranhaltijat ja luottamushenkilöt, yliopistot ja muut tutkimuslaitokset sekä kansalaisyhteiskunnan ja hallinnon välistä vuorovaikutusta edistävät toimielimet kuten kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANE, Etnisten suhteiden neuvottelukunta Etno ja maaseutupolitiikan neuvosto MANE.

3.3 Viestinnän ja vuorovaikutuksen toteutus

Demokratiaohjelman viestinnässä käytämme valtioneuvoston (oikeusministeriö ja muut ministeriöt) viestintäkanavia. Ulkoisen viestinnän ensisijaisia kanavia ovat ministeriöiden verkkosivut ja Hankeikkuna, verkkouutiset ja tiedotteet, some-kanavat, tilaisuudet ja tapahtumat sekä uutisviestit (sähköpostitse) demokratiaohjelman postituslistalle ilmoittautuneille (postituslistalle voi ilmoittautua lähettämällä viestin osoitteeseen demokratia.om@gov.fi). Valtioneuvoston sisäisesti ensisijaisia viestintäkanavia ovat Teams, sähköposti ja intranet (Kampus).

Demokratiaohjelman sidosryhmäkyselyssä selvitimme, millä tavoin eri sidosryhmät olisivat kiinnostuneita osallistumaan demokratiaohjelman toimeenpanovaiheeseen. Eniten kannatusta saivat viestintäyhteistyö (58 %), uusien toimintamallien kehittäminen ja pilotointi ministeriöiden kumppanina (osana organisaation omaa toimintaa, 52 %) sekä aiemmin kehitettyjen toimintamallien jalkauttaminen ja/tai juurruttaminen (50 %).

Oikeusministeriö oli päävastuussa ohjelman valmisteluvaiheen viestinnästä ja vuorovaikutuksesta. Ohjelman toimeenpanovaiheessa viestinnän ja vuorovaikutuksen vastuut jakautuvat eri ministeriöiden kesken hanke- ja toimenpidekohtaisesti. Koordinoimme ohjelman viestintää mahdollisuuksien mukaan oikeusministeriössä ja teemme viestinnällistä yhteistyötä muiden ministeriöiden kanssa. Jokainen demokratiaohjelman valmisteluun ja toimeenpanoon osallistuva ministeriö viestii ohjelman toimeenpanosta, ja kannustamme aktiiviseen viestintään tukemalla ja tuottamalla yhteisiä sisältöjä.

3.4 Viestinnän riskit ja seurannan mittarit

Ymmärrämme, että viestintää on suunniteltava ja seurattava, jotta saamme aikaan demokraatiohjelman toimeenpanolla tavoiteltuja vaikutuksia ja hyötyjä. Tunnistamme yleisesti, että viestintään liittyy riskejä, jotka koskevat resursseja, valintoja ja volyymeja. Pyrimme vastaamaan tunnistamiimme riskeihin tällä viestintä- ja vuorovaikutussuunnitelmalla.

Seuraamme riskitapahtumien todennäköisyyttä ja vaikutuksia pyrkien pienentämään niitä. Kiinnitämme erityistä huomiota odotushallintaan esimerkiksi riittävän konkreettisella ja rajatulla demokraatiohjemalla/toimeenpanosuunnitelmalla.

VIESTINNÄN JA VUOROVAIKUTUKSEN RISKIT

Riskitapahtuma 1: Demokraatiohjelman kannalta keskeiset sidosryhmät eivät koe voineensa osallistua ja vaikuttaa riittäväällä tavalla demokraatiohjelman valmisteluun ja toimeenpanoon. Riskitapahtumaan liittyy myös se, että sidosryhmät kokevat viestinnän luonteeltaan yksipuoliseksi ja yksisuuntaiseksi, jolloin se ei kannusta vuoropuheluun eikä luo luottamusta.

Riskitapahtuma 2: Oikeusministeriöllä tai muilla ministeriöillä ei ole riittävästi aikaa tai resursseja demokraatiohjelman viestinnän ja vuorovaikutuksen toteuttamiseksi suunnitellussa laajuudessaan, tai että viestintä- ja vuorovaikutustoimenpiteiden laatu kärsii esimerkiksi tiukasta aikataulusta tai resurssien vähyydestä johtuen.

Riskitapahtuma 3: Demokraatiohjelmassa linjatut toimenpiteet eivät toteudu suunnitellusti, jolloin tavoitellut vaikutukset ja hyödyt jäävät saavuttamatta ja sidosryhmien odotukset täyttymättä.

Seurannan mittarit

Seuraamme viestinnän ja vuorovaikutuksen tavoitteiden saavuttamista ja toimenpiteiden toteutumista muun muassa seuraavien mittareiden ja tietolähteiden avulla:

Demokratiaohjelman tarkoituksen ja sen toimenpiteillä tavoiteltavien vaikutusten ja hyötyjen ymmärrettävyys ja hyväksyttävyys

- sidosryhmäkysely (arvosana vähintään 3,5 asteikolla 1–5), saatu palaute

Demokratiaohjelman toimeenpanoon osallistuvien ministeriöiden ja muiden toimijoiden sitoutuminen viestinnällisiin valintoihin ja tavoitteisiin

- toteutuneiden viestintä- ja vuorovaikutustoimien määrä ja laatu (vastaavatko viestinnällisiä valintoja, kasvaako esim. postituslistalle ilmoitautuneiden ja some-viesteihin reagoivien määrä)

Sidosryhmien kokemus demokratiaohjelman viestinnän ja vuorovaikutuksen asiallisuudesta, asiantuntemuksesta ja ymmärrettyvyydestä sekä saavutettavuudesta ja oikea-aikaisuudesta

- sidosryhmäkysely (arvosana vähintään 3,5 asteikolla 1–5), saatu palaute

Sidosryhmien kokemus osallistumisesta ja vaikuttamisesta sekä kuuluksi tulemisesta demokratiaohjelman valmisteluun ja toimeenpanon seurantaan

- sidosryhmäkysely (arvosana vähintään 3,5 asteikolla 1–5), saatu palaute